

Güzellik Yarışmalarının Türkiye'deki Moda Bilincinin Oluşumuna Etkileri

Emine Koca *

Fatma Koç **

Giriş

Belirli bir zaman dilimi boyunca tüketiciler tarafından benimsenmiş geçici dönemsel bir olgu olan moda, yaşam dönemlerinin kuramsal ürünleriyle uyumlu olarak değişir. Bu değişim, tüm modaları bekleyen kaçınılmaz düşüş olan eskimeye yüz tutmuşluk, yükselen yeni değerler, kitlesel uyum, moda öncüleri tarafından benimsenme ve sunulma evreleri ile gelişir.¹

İnsanın tüm toplumsal etkinliklerini kapsayan moda, çoğu toplumlarca giysi ve süslenme ile özdeşleştirilir. Toplumsal statünün ve cinsiyetin en belirgin göstergelerinden biri olan giyim ise, toplumsal yapılar içindeki konumların farklı çağlarda nasıl algılandığını ve statü sınırlarının nasıl belirlendiğini gösterir.²

Modanın toplumdaki yaygınlığı kitle kültürü ile yakından ilişkilidir. Şehirleşen nüfusun artması ve şehirlerde yeni sosyal sınıfların doğması, modern yaşamda örf ve adetlerin değişmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi, teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının yaygınlığı gibi faktörler modanın yaygınlaşma sürecini hızlandırmaktadır. Sürekli değişim gerektiren bu süreç, giysilerin estetik değeri ve sosyal anlamının bilincine varmış tüketici kitlesini oluşturmaya başlamıştır. Kaiser, Nagasawa ve Hutton'a göre³ giysinin estetik kodlarını ve sosyal anlamlarındaki değişimi anlamak modadaki değişimi anlamayı gerektirir. Bu değişimde özellikle yaygınlaşmış tarzdan uzak, önerilen değişiklikler ve yeni tarzlar vurgulanır.

* Yrd. Doç. Dr. Emine Koca

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, Ankara.

kocaemine@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr. Fatma Koç

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, Ankara.

¹ G. B. Sproles, "Analyzing Fashion Life Cycles: Principles and Perspectives", *Journal of Marketing*, Autumn 1981, C. 45, S. 4, s. 118.

² D. Crane, "Moda Kimlik Toplumsal Değişim", *Moda ve Gündemleri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003, s.11- 42.

³ S. Kaiser, R. Nagasawa, S. Hutton, "Construction of an SI Theory of Fashion, Part 1, Ambivalence and Change", *Clothing and Textiles Research Journal*, 1995, 13(3), 172-183.

Moda, ekonomik koşullar ve teknolojik gelişmelere paralel olarak toplumların uygarlık gelişmeleri, ahlak anlayışları, gelenek ve görenekleri doğrultusunda ortaya çıkmaktadır.⁴ Yeni olan, bütün alışkanlıkları alt üst eden, insanı modernleştiren bir kavram olarak düşünüldüğünde, modanın Türk insanının çağdaşlaşma sürecine önemli katkısı olduğu kabul edilebilir.

Cumhuriyetin ilanı ve buna bağlı olarak yapılan devrimler, geleneksel yapının el sanatlarında korunmasını sağlamış, ancak giysilerde oldukça farklı değişikliklere neden olmuştur. Dönemin getirmiş olduğu değişimlerin etkisi ile geleneksel kültürün etken olduğu giysilerin yerini dünya modasına göre biçimlenmiş yeni giyim tarzı almıştır.⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında, Türkiye’nin ne denli modern bir ülke olduğunu göstermenin en uygun yolunun ‘kıyafet dili’ olarak kabul edildiği kaynaklarda açıkça görülmektedir. İstanbul’un en ünlü terzileri, İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve diğer okulların sipariş atölyelerinin, yöneticileri ve eşlerini giydirmek için seferber olmaları, Cumhuriyet ve Kızılay balolarında batılı kıyafetler içindeki şıklık yarışı, küçük dereceli memurların aldıkları Sümerbank kıyafet yardımına maaşlarının bir bölümünü de ekleyerek, ‘Cumhuriyet Şıklığını’ temsil etme çabaları, modanın çağdaşlaşma sürecindeki rolünün en basit örnekleri olarak gösterilebilir.⁶

Resimli Hayat dergisinde Müşerref Hekimoğlu’nun ABD gezisi sonrasında yaptığı röportajda, Amerika gözlemlerini aktaran Reşide Bayar’ın (Celal Bayar’ın eşi): “.....New-york’a yaklaşırken gelen bir gazeteci bana bu elbiseleri buraya gelirken mi giydiniz? Memleketinizde ne giyersiniz? Diye sordu. Öyle anlaşılıyor ki, Türkiye ve Türk kadını hakkında çok az bilgileri var” İfadesi Cumhuriyetle gelen devrimlerin, içinde buldukları statünün ve kendilerine tanınan kadın haklarının yanı sıra modanın da Türk Kadınının yaşamında önemli yeri olduğunu anlatmaktadır.⁷

1925 yıllarında memurların batılı giyimi temsil etmesiyle başlayan moda kavramı, 1940’larda ünlü Fransız, İtalyan ve hatta Hollywood sanatçıların giyimleriyle daha da yaygınlaşmış ve 1950’lerde dergilerde ‘Türk Modası’ sözcüğü kullanılmaya başlamıştır. Türk modasını yaratmada referans olan olgunlaşma enstitüleri için, ‘Olgunlaşma Enstitüsü Amerika

⁴ Ü. B. Gümüş, *Uluslar arası Pazarlar İçin Üretim Yapan Türk Hazır Giyim İşletmelerinde Moda Tasarımı Çalışmalarının Sektörel Olarak İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

⁵ F. Koç, E. Koca, “Türk İnsanınin Cumhuriyet Dönemi ile Başlayan Giyim-Kuşamda Çağdaşlaşma Süreci” *Tekstil Maraton Dergisi*, Eylül-Ekim 2006, S. 86, s. 43.

⁶ Ş. Karlıklı, D. Tozan, *Cumhuriyet Kıyafetleri*, GSD Yayınları, İstanbul 1998, s. 153.

⁷ *age*.

Yolunda’ başlıklı habere yer veren Akis dergisi, Türk modası yaratmayı bir milli dava olarak ele almış ve Türk modasını şöyle anlatmıştır:

‘... kullandıkları malzeme de fikir de yerli... Yerli kumaşlar, sandıklarda, müzelerde saklı eski kıyafetler, o birbirinden güzel işlemlerle el ele vermiş, yepyeni bir anlayış ortaya çıkmış.... Biçimi, işi, kumaşı, her şeyi Türk, ama yinede çok modern. Bluzlar yine renk renk kumaşlar üzerinde Türk motifleri işlenerek yapılmış, ‘Türk Modası’ diye tanımlanan çizginin propaganda amaçlı kullanılmak istendiği ise çok açık: ‘Amerikalılar bu elbiselerle kafes arkasında haremden yaşayan Türk kadınının ne kadar şık ve zarif olduğunu öğrenecekler’.⁸

1950 ile 1960 arasında Türkiye’de, batı modası sıkı sıkıya takip edilirken yerel motiflerden yola çıkarak kendi modasını yaratmanın da yolları aranıyordu. Her alanda batı sisteminin bir parçası olma yolunda ilerleyen Türkiye’nin güzellik yarışmalarına katılmaya başlaması Türk modasını yaratma yolundaki çabalara katkı sağlamıştır. 1932’de Keriman Hâlis’in dünya güzeli seçilmesiyle batılı kadınlarla yarışabileceğini kanıtlayan Türk kadını, Türk modası ve Türk kültürünü yayma açısından da önemli bir misyon üstlenmiştir. Keriman Hâlis’in yarışmada giydiği beyaz elbise üzerine kırmızı gül takması Türk Bayrağını sembolize etmekte ve batılılaşmanın yanı sıra Türk kültürüne de verilen değeri yansıtmaktadır.

Lale devrinde III. Ahmed tarafından açık ve süslü elbiselerle dolaşmaları yasaklanan, III. Mustafa tarafından koyu renk çarşafarla gezmeleri emredilen⁹ Türk kadını artık güzellik yarışmalarında gerektiğinde mayo giymekten bile çekinmemiş, ulusal bir görev yapmanın onuruyla bu görevi sürdürmeye devam ederken, Türk kadını imajı ve moda olgusu da oluşmaya başlamıştır.

Güzellik yarışmalarının Türk kadınlarının imajına ve moda bilincinin oluşmasına etkilerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada; Türkiye’de düzenlenen ilk güzellik yarışmasından günümüze kadar güzellik kraliçelerinin giydiği giysiler tasarım özellikleri açısından incelenerek Türk kadınının imajına ve moda bilincinin oluşmasına katkıları yorumlanmıştır.

Yöntem

Türkiye’de düzenlenen ilk güzellik yarışmasından (1929) günümüze kadar geçen süreçte güzellik yarışmalarıyla ilgili yazılı kaynak ve görsel dokümanların araştırıldığı ve

⁸ *age.*

⁹ Ş. Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Düşünce Eserleri Dizisi, İstanbul 1997, s. 57.

güzellerimizin giydiği giysilerin tasarım özellikleri açısından incelendiği bu çalışmada tarihi yöntem kullanılmıştır. Güzellik yarışmalarında mayolu fotoğrafların çoğunlukta olması, yarışmada giyilen giysilere ulaşmayı güçleştirdiği için ulaşılabilen görsel dokümanlar incelenerek, elde edilen veriler doğrultusunda dönemin moda trendleri yorumlanmış, güzellik yarışmalarının Türk kadınının imajına ve moda bilincinin oluşumuna katkıları değerlendirilmiştir.

Geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguların araştırılmasında ya da bir problemin geçmişle olan ilişkisi yönünden incelenmesinde kullanılan yönteme ‘tarihî yöntem’ denir. Tarihî yöntem, gerçeği bulmak, başka bir deyişle, bilgi üretmek için geçmişin tenkidi bir gözle incelenmesi, analizi, sentezi ve rapor edilmesi sürecidir. Ancak bu aşamalardan geçilirken diğer yöntemlerden farklı bazı durumlarla karşılaşmaktadır. Örneğin verilerin toplanması işinde, genellikle dokümanlar, kalıntılar ve belgeler üzerinde çalışılmaktadır; bazen birinci, fakat çoğu kez ikinci derecedeki kaynaklara dayanılmaktadır. Verilerin değerlendirilmesi aşamasında, belgelerin kime ait olduğunun, orijinalliğinin, yer ve zamanın, yani, dış geçerliliğinin; belgelerin anlamının, doğruluğunun, yani iç- geçerliliğinin dikkat ve özenle saptanması gerekmektedir. Raporun yazılmasında ise ağırlık, daha çok nitel verilerin ve bulguların kompozisyonu ve değerlendirilmesi üzerinde toplanmaktadır.¹⁰

Güzellik Yarışmaları

Göreceli bir kavram olan güzelliğin değerlendirilmesinden dolayı günümüzde bile etik olarak çok tartışmalara konu olan güzellik yarışmalarının, tarihin eski dönemlerinde de görüldüğü ve tüm toplumu etkileyen sosyal olaylara neden olduğu yazılı kaynaklarda görülmektedir. Homeros’un *İlyada*’sına göre M.Ö. 2000 yıllarında Troya Savaşı arifesinde, “Paris, kıskançlık ve nifak tanrıçası Eris’in ‘altın elma’sını Afrodit’e verince kıyamet kopar. Hera ve Atena, Paris’in kendilerini seçmediğine çok kızmış ve ondan bunun intikamını çok acı bir şekilde alacaklarına yemin etmişlerdir. Aradan günler geçer...Paris, Sparta kralı Menelaos ve Agamemnon’un ordusu Troya’ya saldırır ve tarihin en kanlı savaşlarından biri başlar.”¹¹

Modern zamanlardaki ilk güzellik yarışması 19 Eylül 1888 tarihinde Belçika’da ‘Concours de beaute’ adı altında 350 aday ile yapılmış ve 18 yaşındaki Bertha Soucaret ilk güzellik kraliçesi olmuştur. İlk resmi ve uluslar arası güzellik yarışması ise 14 Ağustos 1908

¹⁰ S. Kaptan, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Tekişik Matbaası, Ankara 1991, s. 45-46.

¹¹ *NTV Tarih-3*, 2009, s. 50-51.

tarikhinde İngiltere’nin Folkstone kentinde yapılmıştır. Dünya güzellik kraliçesi yarışmasının ilki ise, 19 Nisan 1951 tarihinde Londra Festivali kapsamında düzenlenmiştir.¹²

Ürettiği ekonomi ve güzellik yarışmalarına bağlı pek çok sektörün oluşması ve ayrıca ülkelerin tanıtımlarında önemli katkıları nedeniyle güzellik yarışmaları zamanla ilgi ve talebin arttığı yarışmalar hâline gelmiştir. Güzellik yarışmaları Batı’nın Batılı olmayan ülkelere Batılılaşma yönünde verdikleri bir başarı belgesi şeklinde sunulmuştur. Batılı olmayan kadınlar da Batılı kadınlar gibi giyindiğinde onlar kadar, hatta onlardan daha güzel olabilir vurgusunun yapıldığı yarışmalarda, ‘Batı normlarına uygun olarak biçimlendirilen giysiler’ batı güzellik anlayışında temel prensip olarak yansıtılmaktadır. Göle “yüzyıllar boyu süren beyazlık yuvarlaklık, yavaşlık, uzun saç, sürme üzerine kurulu doğu güzellik anlayışı yerini zayıf, enerjik, korseli, kısa saçlı ‘ecnebi güzelliğine’ bırakmıştır.”¹³ ifadesiyle güzellik yarışmalarında doğu güzellik anlayışının, yerini ecnebi güzellik anlayışına bıraktığını belirtmektedir.

Türkiye’de ilk kez Cumhuriyet Gazetesi 4 Şubat 1929 tarihli sayısında, Türk milletinin güzelliğini dünyaya gösterme amacıyla organize ettiği güzellik yarışmasını, ‘Türkiye’nin en güzel kadını acaba kimdir?’ sorusu ile gündeme getirmiştir. Bazı tepkilere rağmen, organizasyon ülkenin ileri gelenleri ve gazete çalışanları tarafından desteklenmiş, çalışmalar yapılmış ve yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyetinde bu fikir alıştırmaya çalışılmıştır. Bu konuyla ilgili 13 (kânunusani) Ocak 1930 cumhuriyet gazetesindeki duyuru şu şekildedir;

“Umumi harpten sonra âlemşümül şekilde meydana çıkan işlerden biri olarak her memlekette yapılan gelen güzellik müsabakalarında inkılâpçı Türkiye başka diyarlardan geri kalmamalı idi ve kalamazdı diye düşündük. Evvelce her memlekette hususi ve mahalli teşebbüsler hâlinde güzellik kraliçesi intihapları yapılırdı. Umumi harpten sonra bazı hususi teşebbüsler buna umumi ve dünyevi bir mahiyet vermeğe koyulmuştu. Dünyanın bu yeni cereyanına dahi karışmak için yeni Türkiye’nin neyi eksikti? Bilakis yeni Türkiye her biri bir asra güç sığacak büyük inkılâpları içinde asırlardan beri bir nevi esaretin zebunu olan Türk Kadınlığının hürriyetini iadeten ilan ve tesis etmiş olduğu için bu cereyana her milletten daha fazla bir gayret ve heyecanla karışmalı idi ve bin netice Türk Kadınlığı hakkında bütün dünyada asırlardan beri birleşen efkar ve itikada tının artık yeri yurdu kalmamış efsanelerden başka bir şey olmadığı bütün dünyanın hayret gözlerine filiyatı ile dahi gösterilmeli idi. Türk Kadınları bütün dünyanın hür memleketlerindeki hür hemşirelerinden farksız insanlar hâline

¹² *age.*, s. 51.

¹³ N. Göle, *Modern Mahrem*, Metis Yayınları. İstanbul 1991.

yükselmişlerdi. Bu hakikati yüksek gösterecek ve yüksek söyleyecek bir fırsattan istifade etmemek günah olurdu.”

Bu mesajla, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin her alanda diğer gelişmiş ülkelerden geride kalmaması gerektiği, Mustafa Kemal’in Türk kadınına sağladığı hür olmanın verdiği güvenle, Türk kadınının dünya kadınlarıyla aynı kulvarda yarışabileceği vurgulanmıştır.

Doğu uygarlığından Batı uygarlığına geçiş sürecinde Türkiye’de gazeteci olarak görev yapan Paul Gentizon¹⁴ “Türk kadınlarının haklı davasının yılmaz, kararlı savunucusu” olarak tanımladığı Mustafa Kemal’in sadece erkeğin değil kadının da dış görünüşünü çağdaşlaştırmayı amaçladığını vurgulamıştır. Türk kadını cehaletten, erkeğin koruyuculuğundan kurtararak her alanda erkekle eşit konuma getirmeyi ilke edinen bu büyük insanın aynen fese olduğu gibi peçeye de savaş açtığını, bunun yanı sıra Türk kadınından aynen Batılı hemcinsleri gibi tayyör, manto, şapka giymesini istediğini ve büyük çoğunluğun onun bu arzusunu yerine getirdiğini belirtiyordu. Gentizon’a göre giyim-kuşamdaki bu büyük değişim, Türkiye’de anlayışların, kafa yapılarının değişmesi anlamına geliyordu.

Müzik, sinema, manken gibi popüler kişiler modanın liderleri olarak hem modayı yönlendirmişler hem de yaygınlaşmasında aracı olmuşlardır. Sürekli göz önünde olmaları nedeniyle insanların kendileriyle bütünleştirmek istemeleri, bu popüler kişileri moda liderleri yapmaktadır.¹⁵ Bu açıdan bakıldığında, ulusal kültürümüzün değişim sürecinde gelenek ve göreneklerimizle birlikte köklü değişimleri beraberinde getiren güzellik yarışmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle moda bilincinin oluşmasında ve modanın daha geniş kitlelere ulaşmasında güzellik yarışmalarının katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Güzellerin giydiği giysilerin dönemin moda trendlerini yansıttığı ve dönemin modasının kadınlar tarafından benimsenmesine öncülük ettiği açıkça görülmektedir.

Türkiye’de Güzellik Yarışmaları ve Moda

Amacı Türkiye’de kadının değişen yerini, ülkenin modernleşen yüzünü dünyaya göstermek olan ilk güzellik yarışması 1929 yılında Cumhuriyet Gazetesi tarafından düzenlenmiş, ön elemelere 125 yarışmacı katılmıştı. Okuyucuların oyları ile belirlenen 48 aday büyük jürinin önüne çıkmaya hak kazanmış, şimdiki TV izleyicileri gibi o dönemin

¹⁴ P. Gentizon, *Mustapha Kemal ou l’Orient en marche*, Editions Bossard, Paris 1929, s. 161-163.

¹⁵ E. Stone, *The Dynamics of Fashion*, Fairchild Publications, New York 2001.

okuyucuları da yarışma sürecine dahil edilmişti. Sayısı yarışmacılardan fazla olan Jüride dönemin ünlü edebiyatçı ve sanatçıları bir araya gelmişti. Aralarında Abdülhak Hamit Tarhan ve eşi Lüsyen Hanım, Hâlit Ziya Uşaklıgil, Peyami Safa, Cenap Şahabettin, Hüseyin Rahmi Gürpınar, İbrahim Çallı, Vasfi Rıza Zobu, Zekeriya ve Sabiha Sertel gibi isimlerin olduğu büyük jüri 60 kişiden oluşuyordu. Final yarışması Cumhuriyet gazetesinin üst katında yapılmış ve Feriha Tevfik birinci seçilmişti.¹⁶

Feriha Tevfik’in giysilerinde, 1920’li yılların moda trendleri olan dar kalça ve uzun bacak boyu görünümü veren kadın silüetinin üzerinde, pul işlemeli, asimetrik ve parçalı etek formu, fiyonklar ve dikiş detayları (fotoğraf 2) görülmektedir.

1920’li yıllarda kültür, kolektif bir anlam kazanmış, modernizm daha geniş alanlarda etkisini göstermiş, moda teriminin günümüzdeki anlamıyla kullanılması 20’li yıllarda başlamıştır “20’li yılların giysilerde kadın silüeti dar kalça ve uzun bacak boyuyla daha modern bir görünüme yaklaşmıştır. Giysilerde büzgüler, ince pililer, nervürler, pul ve boncuk işlemleri, çeşitli parlak malzemelerden fiyonklar, bedende pililer ve drapeler ile dikiş detayları görülmekteydi.”¹⁷

Feriha Tevfik’in geleneksel baş örtüsünü farklı şekillerde bağlayarak günün moda eğilimleriyle bütünleşmiş bir giysi tamamlayıcısı olarak kullanması ve bunun yanında dönemin abiye giysilerinin çarpıcı özelliği olan derin dekolte, drapeli giysileri ve şapkalı günlük giysileri ile basında yer alması, kadınların giyim tarzlarını buldukları ortama göre belirleyebilecekleri mesajını verdiği şeklinde yorumlanabilir.

İlk elemesi 9 Ocak 1930 tarihinde yapılan ikinci “Türkiye Güzellik Kraliçesi” yarışması için Cumhuriyet Gazetesi günümüzde de geçerli bir slogan bulmuştu: “Bugün meçhul bir kız iken yarın meşhur bir şahsiyet olmak fırsatı karşınızda duruyor.” Ayrıca yarışma Türkiye’nin propagandası açısından “ulusal bir görev” olarak tanıtılıyordu. Yarışmaya ilk aşamada 42 aday katılmış ve 22 güzel son elemeye kalmıştı. Büyük jüride yine Abdülhak Hamit, Köprülüzade Mehmet Fuat, Şükûfe Nihal, Hüseyin Rahmi gibi isimler vardı. 12 Ocak’ta yapılan finalde Mübeccel Namık birinci olurken, bir önceki yılın birincisi Feriha Tevfik ikinci seçilmişti.¹⁸

30’lu yıllarda kadın silüetlerinde 20’li yıllara göre bir değişim söz konusuydu ve sportif çizgiden kurtulmuş, zarif ve feminen bir havaya bürünmüş yeni kadın tipi oluşmuştur. Bel hattı

¹⁶ M. U. Yılmaz, “Bir ‘Keriman Hâlis Ece’ vardı”, 2008, <http://www.turkdirlik.com> (erişim tarihi 23 Ocak 2008)

¹⁷ E. J. Derebey, *Kostüm ve Moda Tarihi*, Özel Güzel Sanatlar Stilistik Ltd. Şti., İstanbul 1986.

¹⁸ M. U. Yılmaz, “Bir ‘Keriman Hâlis Ece’ vardı”, 2008, <http://www.turkdirlik.com> (erişim tarihi 23 Ocak 2008)

ön plana çıkmış, keskin hatların yerini yumuşak hatlar almıştır. Gece kostümlerinde ise vücudu saran, ayak bileklerine kadar inen, arka etek turunun daha uzun olduğu tuvaletler modaydı. Renklerde ise pastel tonlar tercih edilmiştir. Bej, gri, pembe renkler, emprime desenli ipekliler ve muslinler tasarımlara yumuşak ve feminen bir hava katmıştır.¹⁹

Mübeccel Namık beli saran ve arka etek boyu uzun, pastel renkte gece giysisiyle dönemin modasının tüm özelliklerini taşımaktadır. Kalça hattından dökülen ipek organze etek, bel hattını ortaya çıkarırken silüete feminen bir görünüm kazandırdığı ve dönemin modasını yansıttığı fotoğraf 4’de görülmektedir.

Fransa’daki yarışmaya gönderilen Mübeccel Namık ve aynı şekilde Amerika’ya gönderilen Feriha Tevfik’in dereceye girememesi yarışmaya olan ilgiyi azaltmış ama yarışmalar devam etmişti. Üçüncüsü 1931’de yapılan yarışmada, muallim Naşide Saffet birinci, Güzel Sanatlar Mektebi öğrencisi Saniha Hanım ikinci olmuş ama bu durum kamuoyunda büyük rahatsızlık yaratmıştı. Çünkü ‘muallim’ ve ‘öğrenci’ Cumhuriyet’in rol modelleriydi. Naşide Hanım’ın öğretmenlikten atılacağı söylentileri kulaktan kulağa yayılırken rejimin ideologlarından Falih Rıfkı, 26 Ocak 1931 tarihli Milliyet’te şöyle diyordu: “Güzellik temiz ve asil bir şeydir. Fakat muallimlikle bu müsabakalar arasında bir tezat olduğuna da şaşmamak lazım gelir. Eğer Maarif Vekilliği deniz esbabı ile dolaştırılmış, ayak bileği, kalçası ölçülmüş ve talebeleri tarafından gazetelerde çıplak resmi görülmüş bir hoca hanımı sınıf içinde biraz garip bulursa eski kafalık göstermiş olmayacaktır.”²⁰

Naşide Saffet’in bedeni saran elbisesinin büzgülerle toplanmış göğüs dekoltesi, omuzları açıkta bırakan volanlı kol parçaları, yakalarda ve bedende çalışılmış çiçekler ve bel hattına oturmuş uzun dökümlü etek formu 30’lu yılların yumuşak hatlarını yansıtmaktadır (fotoğraf 5). Şapkanın halk arasında özellikle Anadolu’da kullanıldığını söylemek pek mümkün olmadığı 1930’lu yıllarda, önceki güzeller gibi Naşide Saffetin de şapkayı giysi tamamlayıcı olarak kullanması, şapkanın kadınlar için bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur. Bu gereksinimi fark eden Vitali Hakko 1934 yılında “Şen Şapka’yı kurarak, girişimciliğinin

¹⁹ E. J. Derebey, *Kostüm ve Moda Tarihi*, Özel Güzel Sanatlar Stilizasyon Ltd. Şti., İstanbul 1986; Ş. Karlıklı, D. Tozan, *Cumhuriyet Kıyafetleri*, GSD Yayınları, İstanbul 1998.

²⁰ G. Akçura, *Unutma Beni, İvrir Zivir Tarihi I*, Om Yayınları, İstanbul 2001, s. 229-261; P. Öztamur, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Güzellik Yarışmaları ve Feminen Kadın Kimliğinin Kuruluşu”, *Toplumsal Tarih*, S. 99, Mart 2002, s. 46-53; M. Ö. Alkan, C. Kahraman, “İlk Pop-Star Yarışmaları ve Güzellik ‘Kıralıça’ları: Türkiye Güzeli Mübeccel’im Ben...”, *Toplumsal Tarih*, S.124, Nisan 2004, s. 68-71.

karşılığını kısa zamanda almıştır. Baş bağının yerini alan şapka önemli bir giyim aksesuarı olarak kadınlar tarafından çok büyük talep görmüştü.²¹

1932 yılındaki yarışmayı kazanan Keriman Hâlis’in [Ece] temmuz ayında Belçika’da yapılan yarışmada birinci olması ulusal bir sevince dönüştü, Keriman Hâlis’e Atatürk tarafından “Ece” soyadı verilmişti.²² Cumhuriyet Gazetesi ertesi gün bu olaya büyük yer ayırarak özel baskı yapmış, gazetenin en önemli konularından biri güzellimizin batılı güzellikle kıyaslanması olmuştu. Güzellik yarışması Türk kadınının ne denli modernleştiğinin ve batılı kadınlardan hiçbir farkının kalmadığı yolundaki dönemin resmi görüşünü kanıtlamada misyonunu yerine getirmişti. Üstelik 1932 yılında Keriman Hâlis Ece’nin Dünya güzeli seçilmesi bu görüşün tasdiki anlamına geliyordu. Bu aynı zamanda çağdaşlaşma hareketinin henüz başlarında olan Türk devrimini ilgiyle izleyen Batı Dünyasına verilen oldukça anlamlı bir mesajdı. Kemal Atatürk, Keriman Hâlis Ece’nin Dünya güzeli olmasından sonra Cumhuriyet Gazetesine bir demeç vermiştir.²³

“Türk ırkının seçkin güzelliğinin sürekli korunmuş olduğunu gösteren dünya hakemlerinin, bir Türk çocuğu üzerindeki kararlarından mutluyuz. Ancak Keriman, hepimizin duyduğu gibi söylemiştir ki, o bütün Türk kızlarının en güzeli olmak iddiasında değildir. Bu güzel Türk kızımız, ırkının kendi varlığında doğal olarak gösterdiği güzelliğini dünyaya, dünya hakemlerinin onayıyla tanıttırılmış olmakla elbette kendini memnun, mutlu saymakta haklıdır. Türk milleti, bu güzel çocuğunu kuşkusuz içtenlikle kutlar. Cumhuriyet Gazetesi, bu konuda Türk ırkının diğer dünya milletleri içinde seçkin olan soylu güzelliğini göstermek girişimini izlemiş ve bunu dünya önünde başarıyla sonuçlandırmıştır. Ondan dolayı elbette bu sayede övgü ve kutlamalarımıza hak kazanmıştır. Şunu ekleyeyim ki, Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu tarihî olarak bildiğim için, Türk kızlarından birinin dünya güzeli seçilmiş olmasını çok doğal buldum. Ancak, Türk gençlerine bu nedenle şunu hatırlatmayı gerekli görüyorum: Övündüğünüz doğal güzelliğinizi bilimsel biçimde korumasını biliniz ve bu yolda bir değişimin sürekli olmasını ihmal etmeyiniz. Bununla birlikte asıl uğraşmaya zorunlu olduğunuz şey, annelerinizin ve atalarınızın yaptığı gibi yüksek kültürde ve yüksek erdemde dünya birinciliğini tutmaktır.”

Eski Fransız başbakanlarından Edouard Herriot, Aralık 1933’de Paris’te verdiği bir konferansta, Türkiye’de peçe takmayı, çarşaf giymeyi yasaklayan hiçbir yasa olmamasına

²¹ Ş. Karlıklı, D. Tozan, *Cumhuriyet Kıyafetleri*, GSD Yayınları, İstanbul 1998, s. 153.

²² M. U. Yılmaz, “Bir ‘Keriman Hâlis Ece’ vardı”, 2008, <http://www.turkdirlik.com> (erişim tarihi 23 Ocak 2008)

²³ A. Sevim, M. A. Tural, İ. Öztoprak, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

karşın Türk kadınının çağdaş giyim-kuşamı tercih ettiğini anlatıyordu. Herriot, ayrıca, 1927 yılında kadınların hâlâ peçe taktıklarını, ancak kadının çalışma yaşamında erkeğin yerini alması yönünde başlatılan seferberliğin bu eski adete büyük bir darbe indirdiğini ve Türk kadınlarının yavaş yavaş örtülerini çıkarmaya, tayyör giymeye başladıklarını hatırlatıyordu.²⁴ Güzellik yarışmalarına iş çevrelerinden de destek gelmiş, Feriha Tevfik ve Keriman Hâlis’in yarışmalarda giydiği kıyafetler İpekiş firması tarafından sağlanmıştı.²⁵

1930’lu yılların bukleli saç modası ve artık başını açan kadının “erkekler dünyasında” sesini duyurma mücadelesine tanık olacak şekilde erkeksi çizgilerin kullanılması²⁶ Keriman Hâlis’in kravatlı ve şapkalı giysisinde de göze çarpmaktadır. 5 Aralık 1925 tarihinde kabul edilen şapka devriminin ardından, zamanın gelişmelerine ayak uyduran ve öncülük eden şapkalı giysisi, truvakar eldiveni, pelerini, kumaş kemeri gibi detaylara sahip diğer giysileriyle, Keriman Hâlis 30’lu yılların modasını yansıtmaktadır. Ayrıca 20’li yılların şapka stilleri etkilerini sürdürmüş, şapkalar eski popülerliğini yeniden kazanmış, şapka kenarları genişleyerek, yuvarlak hatlardan daha sivri ve yüksek hatlara geçmiştir. Aynı şekilde kürk yakalı, bele oturan uzun manto dönemin dış giyim tarzı olarak fotoğraf 6’da görülmektedir.

“O dönemlerde kadın kıyafetlerini düzenleyen bir yasa olmamasına rağmen Şapka Kanunu ile özellikle kentlerde çarşaf atıldı ve içteki şık kostümler açığa çıktı. Türk kadınları ne zaman ne giyeceklerini ve hangi kıyafetle hangi şapkayı takacaklarını, dergilerden öğrenerek gündelik yaşamda uygulamışlardır”. Keriman Hâlis Ece’nin Dünya güzeli seçilmesi Türk kadınının yeni zaferi olmuştur.²⁷

1930’lu yıllarda kadınlar, ideal silüetine kavuşmak için yine korselere başvurmuştu. Etek boyları diz altında veya daha uzun stildeydi. Prensese stiline benzetilen bu yeni figür, kısmen eski moda ve konservatif bir görünüm sağlamaktaydı. Krepdöşin ve ipek jarse gibi popüler kumaşlar karakteristik özellikleriyle ön plana çıkmıştı.²⁸ Keriman Hâlis dünya güzeli unvanının yanında dönemin moda tarzını yansıtan giysileriyle halkın sevgisini ve ilgisini toplamaya başlamış, özellikle şehirli kadınların idolü olmuştu.

²⁴ E. Herriot, “De la vieille à la nouvelle Turaue”, *La Turquie Kenialiste*, No. 1, Juin 1934, s. 26.

²⁵ Ş. Karlıklı, D. Tozan, *Cumhuriyet Kıyafetleri*, GSD Yayınları, İstanbul 1998.

²⁶ Ç. Ormanlar, “Giyim Kuşam Modaları”, *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan: Cumhuriyet Modalar*,. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 47.

²⁷ Ş. Karlıklı, D. Tozan, *Cumhuriyet Kıyafetleri*, GSD Yayınları, İstanbul 1998, s. 45-86.

²⁸ E. J. Derebey, *Kostüm ve Moda Tarihi*, Özel Güzel Sanatlar Stilizlik Ltd. Şti., İstanbul 1986; Ş. Karlıklı, D. Tozan, *Cumhuriyet Kıyafetleri*, GSD Yayınları, İstanbul 1998.

Türkiye ve dünya güzeli seçildikten sonra, tüm Türk kızlarına örnek olmak için, o devrin lise mezunu olduğu hâlde “Akşam Kız Sanat Mektebi”ne devam eden Keriman Hâlis; orada, ‘şapka’ dikmeyi, ‘yemek’ yapmayı öğrenmiş ve kendisiyle yapılan röportajlarda bunu gururla topluma aktararak Türk kadınına örnek olmuştur. 2 Mayıs 1934 tarihinde *Hafta Dergisi*’nde yayımlanan Hikmet Feridun (Es) ile yaptığı röportajda; “kendisinin diktiği” şapkalardan söz ederek; Türk kadınının ‘üretici’ olması için, örnek tavırlar sergilemiş, soylu tavırlarıyla Anadolu insanının da gönlüne taht kurmuştu. 1950’li yıllara kadar, renklendirilmiş çerçeveli fotoğrafları, köy evlerinin bile duvarlarını süslemiştir.²⁹

Keriman Hâlis giyim tarzıyla, kullanım alanına göre giyinme konusunda Türk kadınına örnek olduğu fotoğraflarda da açıkça görülmektedir. Bunun yanında özel yaşamı ve diğer davranışları da özellikle kadınlar tarafından ilgiyle izlenmiştir. 1933 yılında 7 gün dergisi Keriman Hâlis’i kapak yapmış, Hâlis’in mısır seyahatini anlattığı dergi halk ve özellikle kadınlar tarafından büyük ilgi görmüştür. (Fotoğraf 8)

Günlük giysilerde asimetrik kesimler, drapeler, bel hattında kumaş kemerler, yakalarda ve bedende çalılışmış çiçekler, minik şapkalar, truvakar eldivenler, kürk etoller ve zarif renkler 1930’lu yıllarda kadınlara farklı bir moda yaklaşımı sunmaktaydı.³⁰ 1933 yılı güzellik kraliçesi Nazire Hanım da diğer güzeller gibi dönemin moda tarzını yansıtan giysileriyle Türk kadının izlediği idoller arasında yer almıştır. Fakat yarışmaya şike dedikoduları karışması nedeniyle önceki güzeller kadar etkili olmadığı söylenebilir.

1933 yılında düzenlenen son güzellik yarışmasını kazanan Nazire Hanımın seçilişyle ilgili şike dedikoduları çıkması üzerine, romancı milletvekili Aka Gündüz, “Güzellik müsabakaları men edilecek. Bu gibi müsabakalar Monmarter kabarelerinde oluyor. Temiz Türkiye buna müsait değildir. Artık müsabakaların yapılmaması için bir kanun layihası teklif edeceğim” demiş ve 1950’ye kadar bir daha yarışma yapılmamıştır. Cumhuriyet’in modernleşme projeleri için mihenk taşı olarak seçilen Cumhuriyet kadınları, yeni Cumhuriyet’in ne kadar ‘medeni’ olduğunu dünyaya ilan etmek için, önce ‘milli görev’ deyip sahneye sürülmüş, misyon tamamlanınca da, bu tür müsabakaların ‘milli hasletlerimize uymadığını’ keşfederek sahneden çekilmişlerdi. Muhtemelen bu garip süreçte bile

²⁹ M. U. Yılmaz, “Bir ‘Keriman Hâlis Ece’ vardı”, 2008, <http://www.turkdirlik.com> (erişim tarihi 23 Ocak 2008)

³⁰ E. J. Derebey, *Kostüm ve Moda Tarihi*, Özel Güzel Sanatlar Stilistik Ltd. Şti., İstanbul 1986; Ş. Karlıklı, D. Tozan, *Cumhuriyet Kıyafetleri*, GSD Yayınları, İstanbul 1998.

bireyselleşme yolunda önemli adımlar atan Cumhuriyet’in kadınlarına kendileri hakkında verilen bu saçma sapan kararlara uymak kalmıştı.³¹

Fransız kadın gezgin Marguerite Bourgoïn 1936’da yayınlanan “La Turquie d’Atatürk” (Atatürk Türkiyesi) adlı kitabında, İstanbul’da Galata sokaklarında karşılaştığı kadın ve erkeklerin Paris’in zengin semtlerinde oturan hemcinslerinden ayırt edilemeyeceğini köprüdeki genel görünümüne ise tek tük bazı kara çarşafli kadının dışında İngiliz tipi kirli, yağlı, gri kasketlerin egemen olduğunu belirtmiştir.³²

1933’ten sonra uzun bir ara verilen güzellik yarışması 1951 yılında tekrar düzenlenmiş, Günseli Başar Türkiye güzeli seçilmiştir. 1952 yılında İtalya’nın Napoli kentinde yapılan güzellik yarışmasında Avrupa güzeli seçilerek Avrupa’da güzellik unvanı kazanan ilk Türk kıızı olmuştur.

Drapelerle bedeni saran straplez elbisesini uzun gece eldivenleri ile tamamlayan Günseli Başar’ın giysisi 50’li yılların abiye giysi modasını tam olarak yansıtmaktadır. Mayo biçiminin dönemin yüksek belli külot formunda iki parçadan oluşması, tüm giysi türlerinde modanın son trendlerinin göz önünde tutulduğunu göstermektedir. (Fotoğraf 10) Dönemin modasının önemli detaylarından olan firfırlar, büzgüler, drapeler, pili ve pilisoleyler, büyük fiyonklar ve kostümleri tamamlayan dirsek üstünde uzun gece eldivenleri.³³ Günseli Başar’ın giysilerinde de yer almaktadır. 50’li yılların ilk dönemlerinde yaygın olan gömlek, bluz ve elbise omuzlarının geniş formu³⁴ fotoğraf 10’da görülmektedir.

Günseli Başar’ın 1950’li yılların bedene takılan bol kol formu ve klasik kesim etek³⁵ stilini günlük giyim tarzında kullandığı, bunun yanı sıra abiye giysilerinde de modanın öncülüğünü yaptığı fotoğraf 11’de açıkça görülmektedir. Bu iki fotoğrafın, peçe altındaki Türk kadınının nerede nasıl giyineceği konusunda artık bilinçlendiğini ve yeni Türk kadını imajını yansıtmada giysilerin ve modanın önemini vurguladığını söylemek mümkündür.

Temel hedefi “Türkiye’yi çağdaş uygarlık düzeyine çıkartmak, hatta onu bile aşmasını sağlamak” olan Atatürk, bu ideale ulaşmak için gerekli gördüğü temel aracın “kafanın, düşünce

³¹ G. Akçura, *Unutma Beni, İvır Zıvır Tarihi 1*, Om Yayınları, İstanbul 2001, s. 229-261; P. Öztamur, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Güzellik Yarışmaları ve Femenin Kadın Kimliğinin Kuruluşu”, *Toplumsal Tarih*, S. 99, Mart 2002, s. 46-53; M. Ö. Alkan, C. Kahraman, “İlk Pop-Star Yarışmaları ve Güzellik ‘Kıralıça’ları: Türkiye Güzeli Mübeccel’im Ben...”, *Toplumsal Tarih*, S.124, Nisan 2004, s. 68-71.

³² M. Bourgoïn, *La Turquie d’Atatürk*, Eugene Rey, Paris 1936, s. 51-54.

³³ E. J. Derebey, *Kostüm ve Moda Tarihi*, Özel Güzel Sanatlar Stilizlik Ltd. Şti., İstanbul 1986, s. 146.

³⁴ B. Pamuk, *Giysi Moda Eğilimlerini Etkileyen Faktörler ve Bir Model Önerisi*, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009, s. 118.

³⁵ *age.*, s. 129, 146.

biçiminin değişmesi” olduğunu halka açıkça söyleyerek, onu bu düşünceye ortak etmek arzusunu İnebolu’da halka hitaben şu sözleriyle belirtmiştir. “...Türkiye Cumhuriyeti’ni tesis eden Türk halkı medenidir. Tarihte medenidir, hakikatte medenidir... Türkiye Cumhuriyeti halkı; fikriyle, zihniyetiyle medeni olduğunu ispat ve izhar etmek mecburiyetindedir. Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı aile hayatıyla, yaşayış tarzıyla medeni olduğunu göstermek mecburiyetindedir.³⁶ Bu ideale ulaşmada, güzellik yarışmalarında dünyaya tanıtılan yeni Türk kadını imajının da etkin rolü olduğu söylenebilir.

Cumhuriyetle başlayan çağdaşlaşma sürecinde hızla yol almaya devam eden Türkiye’de kadınların sosyal yaşamda özgürleşmesi, siyasal, sosyal, ekonomik ve bilimsel yaşamda etkin kılınmasıyla, peçeli Türk kadını imajı artık değişmeye başlamış, güzellik yarışmalarının hem ülke hem de Türk kadınının tanıtımını yapılabileceği en uygun yer olduğu bilinci yerleşmeye başlamıştı. Ülkenin tanıtımı açısından kültürel değerlerinin önemli olduğu, güzellerin yarışma giysilerinde geleneksel giysi formlarının kullanılmasında açıkça görülmektedir. Ayrıca, modanın, sosyal gelişmelere karşı göstermiş olduğu tepkiler, özellikle II. Dünya savaşı sonrasında değişen sosyal yapının getirdiği farklı akımların modanın gündemini belirlemesi bu form değişikliğini etkileyen faktörlerden biri olarak düşünülebilir.

1952 yılına kadar tüm güzellik yarışmalarında, genellikle Avrupa’da belirlenen yılın moda eğilimleri doğrultusunda hazırlanan güzellerin giysileri, Özellikle dünya güzellik yarışmalarında geleneksel giysi formlarından esinlenerek modernize edilmeye başlanmıştır. Güzellik kadar giysilerin de ön planda olduğu bu yarışmaların ülkelerin tanıtımında etkin rolü olduğu düşünüldüğünde, zengin bir giyinme kültürüne sahip olan Türkiye’nin kendi kültürünü yansıtacak Türk modasını yaratma çabaları bu değişimin nedeni olarak görülebilir.

1952 yılı Türkiye güzeli Gelengül Tayfuroğlu’nun giysisi, şalvar formunda uzun eteği ve Türk motifi işlemeli cepkeni andıran ceket ile 50’li yılların drapeli, büzgülü, uzun gece giysilerinin geleneksel formla bütünleşmesini yansıtmaktadır. Geleneksel başlıklardan esinlenerek hazırlanmış şapka ile giysinin bütünlüğü sağlanırken, dönemin modasında olduğu kadar geleneksel Türk giyiminde de başlıkların önemi vurgulanmıştır.

Geleneksel öğeleri giysilerde kullanarak özgün tasarımlar oluşturmak ve Türk modasını yaratma ve tanıtma çabaları sonraki yarışmalarda da görülmektedir. 1953 yılı Türkiye güzeli Ayten Akyol’un giysisinde de bu özellik dikkati çekmektedir. Bol dökümlü şalvarı, üzerine giydiği beli kemerle toplanmış işlemeli tunik ve başındaki fes tamamlamıştır. (Fotoğraf 14)

³⁶ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C. II, 4. B., Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989, s. 220.

Dönemin gece kıyafetlerinde sıklıkla kullanılan “Prenses Line”³⁷ adı verilen, bel hattı göğüs altında olan model özelliğinin kemerle yansıtılması, geleneksel çizgilerin modern giysi formuna uyarlandığını göstermektedir. Ayrıca giysinin, dönemin gece giysilerinde sıklıkla görülen balon etek izlenimi vermesi o yıllardaki tasarım uygulamaları açısından önemli bir gelişme olarak yorumlanabilir.

1950’li yıllardaki güzellik yarışmalarında, güzellerin giysilerinde geleneksel çizgiden uzaklaşarak moda olan çizgiler kullanılmıştır. Giysi formlarındaki bu değişiklik uzun süre uluslar arası güzellik yarışmalarında derece alamama nedenlerine çözüm arayışlarından biri olarak düşünülebilir.

Çeşitli nedenlerle bazı yıllar düzenlenmese de, genellikle her yıl güzellik yarışması düzenlemek Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de de geleneksel hale dönüşmeye başlamış, Türkiye güzelleri Avrupa ve dünya güzellik yarışmalarına katılmıştır. 1971’de Filiz Vural, 1982’de Nazlı Deniz Kuruoğlu, 1984’de Neşe Erberk, 1993’de Arzum Onan Türk kadını temsil ettikleri Avrupa güzellik yarışmasında Avrupa güzeli seçilmişlerdir. Bu yarışmalarda güzelliğin yanında en iyi kostüm yarışması da yapılması ve uluslar arası yarışmalarda aynı zamanda kültür elçiliği de yapan güzellerin yarışma giysilerinin önemli olduğu bilincine varılması ile tasarımcılar özel giysiler hazırlama yarışına girmişlerdir. Geçmişte olduğu gibi bu süreçte de güzellik kraliçeleri her yönüyle olduğu gibi giyim tarzlarıyla da kadınların ilgi odağı olmaya devam etmiştir.

Gelişen teknolojik yenilikler ve buna paralel olarak kitle iletişim ağının tüm dünyaya yayılması gibi faktörlerin de etkisiyle, moda kavramı Türk kadınlarının yaşamında önemli yer almaya başlamış ve artık kendi imajını yaratma çabaları, yeni tasarımcılar oluşturmanın yanında giyim sektöründe moda ve tasarım kavramlarına ilgiyi artırmıştır.

Son yıllarda özellikle uluslar arası yarışmalarda ülkemizi temsil edecek güzellerin giysilerinde geleneksel esin kaynağı ön plana çıkmış, bazı tasarımcılar yarışma giysileri tasarlamayı kendilerine uzmanlık alanı olarak seçmiştir. Post modern ve günümüz çizgilerini Osmanlı ile kaynaştırarak modern Türk kadını imajını çizmeye çalışan Hanife Çetiner, tasarımlarıyla birçok yarışmada ödül almıştır. Çetiner bu yarışmalarda dokuz kez “Best in Evening Gown” ve dört kez de ulusal kostümler yarışmasında “Best In National Costume” birinciliğini alarak uluslararası bir başarıya imza atmıştır. Bu yarışmalarla sağladığı ün müşteri yelpazesine seçkin yabancıları da dahil etmesine neden olmuştur.³⁸

³⁷ E. J. Derebey, *Kostüm ve Moda Tarihi*, Özel Güzel Sanatlar Stilizlik Ltd. Şti., İstanbul 1986, s. 142.

³⁸ Hanife Çetiner Web Sitesi <http://www.hanifecetiner.com/basin.html> (erişim tarihi 17.07.2009)

2002 yılında Azra Akın Dünya güzeli seçilmiş ve ayrıca taç giyme balosunda “European Winner-Avrupa Galibi” ödülünü almıştır. Azra Akın’ın gece kostümünü tasarlayan Cemil İpekçi, “best dress award-en iyi elbise” ödülünü alarak, geleneksel kumaşlarımız arasında yer alan, Tahtakale’den alınmış pazen üzerine işlemler yaparak hazırladığı giysi ile basında geniş bir yer bulmuştur.

Ulu Önder Atatürk, Türk ulusunun varlığını sürdürebilmesi ve uygar dünyada yerini alabilmesi için Türkiye’nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını ve sürekli olarak çağa uygun biçimde gelişmesini öngörüyordu. O, bu ideali gerçekleştirebilmek için çağdaş, kalkınmış bir devlet, çağdaş ve uygar bir toplum yaratmak istiyordu. Atatürk’ün tasarladığı ve başarıya ulaştırdığı Türk Devrimi, çağdaş kalkınmış bir toplum ve bu toplum içinde özgür bir insan yaratmak için önce kadınların özgür ve çağdaş olması gerekliliğine dayanmaktaydı. Bu açıdan bakıldığında, Türk kadınına bu günkü haklarını kazandıran Atatürk’ün yaratmak istediği Türk kadını imajını yaratmada ve Dünyaya tanıtmakta güzellik yarışmalarının önemli bir katkısı olduğu görülmektedir. Peçeden ve çarşaftan kurtulmuş modern Türk kadını imajında ise, güzellik yarışmaları ile gelişen moda bilincinin de önemli yeri vardır.

Sonuç ve Öneriler

Ulusal kültürümüzün değişimi sürecinde güzellik yarışmaları, gelenek ve göreneklerimizle birlikte köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. İlk kez Cumhuriyet Gazetesinin 4 Şubat 1929 tarihli sayısında ‘Türkiye’nin en güzel kadını acaba kimdir?’ sorusu ile gündeme getirdiği ve Türk milletinin güzelliğini dünyaya gösterme amacıyla katılımı organize ettiği güzellik yarışması, Keriman Hâlis’in Dünya güzellik kraliçesi olması ile sonuçlanmıştır. Bu yarışma ile Türkiye’de artık Batılı anlamda bir hayat tarzının başlamış olduğunun, “uygar” dünyaya gösterilmiş olması amaçlanmıştır. Sonraları, Batı gazetelerinde yayınlanan yazılarda, düne kadar çarşaf ve peçe içinde saklı olan Türk kızlarının artık mayo ile jüri önünden geçtiğine dair haberler çıkmaya başlamıştı. Bu yüzden Keriman Hâlis’in 1932’de Dünya güzeli olarak seçilmesi milli bir olay olarak değerlendirilmiştir. Keriman Hâlis Hanım birinci olduğu günü anlatırken “... ve sonunda iki güzel kaldık. Ben ve Almanya güzeli. Son gün yalnız Alman güzeli ve beni tekrar görmek istediler. Üzerime kırmızı renkte bir tuvalet giymiş, yakasına da beyaz kurdela takmışım. Memleketimizi bayrağımızın renkleriyle tanıtmaya çalışıyordum...” ifadesinde bu tür yarışmalarda giysinin önemini vurgulamıştır.

Türk kadınının çağdaşlaşma adına batıya attığı ilk adımı olan güzellik yarışmaları, gerek Türk kadının imajı gerekse moda bilincinin oluşması açısından etkili olmuştur. Çünkü yarışmalarda güzellik kadar giysilerde dikkate alınmakta ve en iyi giysi ödülleri verilmektedir. Bu nedenle modayı izleyen ve uygulayan bir idolün diğer yaşantısı kadar giyim tarzı ve dolayısıyla moda anlayışı da halk tarafından ilgiyle izlenecektir. Bu da moda olgusunun yaşam döngüsü içinde daha çok yer alması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda kültürel bir tanıtım görevini de üstlenen güzellik kraliçeleri uluslar arası platformda bu görevlerini başarıyla yerine getirmişlerdir. Aldığı derecelerle modern Türk kadını imajının yanında kültürel değerlerimizi de Dünyaya tanıtmaktadırlar.

2002 yılında Dünya güzeli seçilen Azra Akın’ın Tahtakale malı, alt ve orta kesimin ve köylerdeki yaşlı teyzelerin pazen kumaşından hazırlanan Cemil İpekçi’nin hazırladığı giysinin, yarışmada giysileri bulunan dünya modacılarını geride bırakması moda ve kültürel değerler konusunda atılan adımların boşuna olmadığına göstergesi olmuştur.

Bilindiği gibi dünyada ideolojik bir kültür savaşı hüküm sürmektedir. Küreselleşme olgusunun özellikle ekonomik ayağı, yani uluslararası sermayenin egemenliği, bir yandan “marka cazibesi”, öte yandan günlük tüketim alışkanlıklarının denetlenmesi yoluyla, tüm dünyayı benzer davranış kalıpları içine sokmaya yani tek boyutlu bir kültürel kimliğe sahip olmaya doğru zorlamaktadır. Bu nedenle hedefimiz, her alandaki Türk vatandaşının olması gerektiği gibi moda alanında da ulusal kültürümüze sahip çıkmak, onu geliştirmek ve şuurlu bir bütün hâlinde yurt içi ve yurt dışında yaygınlaştırmak olmalıdır.

1930’da ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür’ diyen Atatürk, 1933 tarihinde yaptığı bir konuşmada da, “Milli kültürün her çığırda açılarak yükselmesini, Türk Cumhuriyetinin temel dileği olarak kabul edeceğiz. Milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız” ifadesiyle çizdiği yola, Cumhuriyetin ilk yıllarında kullanılan ve etkili olan “kıyafet dili”ni çağın gereklerine uygun şekilde kullanarak devam edebiliriz. Güzellik yarışmaları bu yolda ilerlemek için en uygun platformlardır.

Kaynaklar

Akçura, G., *Unutma Beni, İvir Zivir Tarihi 1*, Om Yayınları, İstanbul 2001, s. 229-261.

Alkan, M. Ö., C. Kahraman, “İlk Pop-Star Yarışmaları ve Güzellik ‘Kraliçe’ları: Türkiye Güzeli Mübeccel’im Ben...”, *Toplumsal Tarih*, S.124, Nisan 2004., s. 68-71.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C. II, 4. B., Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989, s. 90-91.

Bourgoin, M., *La Turquie d’Atatürk*, Eugene Rey, Paris 1936, s. 51-54.

Crane, D., “Moda Kimlik Toplumsal Değişim”, *Moda ve Gündemleri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003, s.11- 42.

Derebey, E. J., *Kostüm ve Moda Tarihi*, Özel Güzel Sanatlar Stilizlik Ltd. Şti., İstanbul 1986.

Gentizon, P., *Mustapha Kemal ou l’Orient en marche*, Editions Bossard, Paris 1929.

Göle, N., *Modern Mahrem*, Metis Yayınları. İstanbul 1991.

Gümüş, Ü. B., *Uluslar arası Pazarlar İçin Üretim Yapan Türk Hazır Giyim İşletmelerinde Moda Tasarımı Çalışmalarının Sektörel Olarak İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

Herriot, E., “De la vieille â la nouvelle Turauie”, *La Turquie Kenialiste*, No. 1, Juin 1934.

Kaiser, S., R. Nagasawa, S. Hutton, “Construction of an SI Theory of Fashion, Part 1, Ambivalence and Change”, *Clothing and Textiles Research Journal*, 1995, 13(3), 172-183.

Kaptan, S., *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Tekışık Matbaası, Ankara 1991.

Karlıklı, Ş., D. Tozan, *Cumhuriyet Kıyafetleri*, GSD Yayınları, İstanbul 1998.

Koç, F., E. Koca, “Türk İnsanınin Cumhuriyet Dönemi ile Başlayan Giyim-Kuşamda Çağdaşlaşma Süreci” *Tekstil Maraton Dergisi*, Eylül-Ekim 2006, S. 86, s. 42-53.

Kurnaz, Ş., *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Düşünce Eserleri Dizisi, İstanbul 1997.

Milliyet Gazetesi (30.01.1995, 17.11.1999, 05.05.2002)

NTV Tarih-3, 2009, 50-51.

Ormanlar, Ç. “Giyim Kuşam Modaları”, *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan: Cumhuriyet Modalar.*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.42-91.

Öztamur, P., “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Güzellik Yarışmaları ve Feminin Kadın Kimliğinin Kuruluşu”, *Toplumsal Tarih*, S. 99, Mart 2002, s. 46-53.

Pamuk, B., *Giysi Moda Eğilimlerini Etkileyen Faktörler ve Bir Model Önerisi*, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

Resimli hayat dergisi, Eylül 1952, S. 5.

Resimli hayat dergisi, Ocak 1953, S. 9.

Sevim, A., M. A. Tural, İ. Öztoprak, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

Sproles, G. B., “Analyzing Fashion Life Cycles: Principles and Perspectives”, *Journal of Marketing*, Autumn 1981, C. 45, S. 4, s. 116-124.

Stone, E., *The Dynamics of Fashion*, Fairchild Publications, New York 2001.

Yılmaz, M. U., “Bir ‘Keriman Hâlis Ece’ vardı”, 2008, <http://www.turkdirlik.com> (erişim tarihi 23 Ocak 2008)

<http://www.forumalev.net/yerli-unlu-resimleri/283574-keriman-hâlis-ece-1932-turkiye-ve-dunya-guzeli.html> (erişim tarihi 15.07.2009)

<http://www.nadirkita.com/dunya-guzeli-keriman-hâlis-lion-cikolatasi-fotokart-efemera574080.html> (erişim tarihi 15.07.2009)

<http://galeri.milliyet.com.tr/2008/2/20> (erişim tarihi 17.07.2009)

<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com> (erişim tarihi 17.07.2009)

www.stargaleri.com (erişim tarihi 15.07.2009)

<http://images.google.com/imgres?.imgurl=http://www.elanecdinario.com> (erişim tarihi 17.07.2009)

www.arsiv.ntvmsnbc.com/news/59972.jpg (erişim tarihi 19.07.2009)

Hanife Çetiner Web Sitesi <http://www.hanifecetiner.com/basin.html> (erişim tarihi 17.07.2009)

<http://arsiv.sabah.com.tr/2004/05/27/kgz101.html> (erişim tarihi 19.07.2009)

http://www.missturkey.com.tr/turkish/aboutus_tr.htm (erişim tarihi 19.07.2009)

Fotoğraflar

Fotoğraf 1. 1929 yılı ilk güzellik yarışması davetiyesi ve Cumhuriyet Gazetesi (<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com> erişim tarihi 17.07.2009)

Fotoğraf 2. 1929 yılı Türkiye güzeli Feriha Tevfik (<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com> erişim tarihi 17.07.2009)

Fotoğraf 3. 1929 yılı Türkiye güzeli Feriha Tevfik

(<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com> erişim tarihi 17.07.2009)

Fotoğraf 4. 1930 yılı Türkiye güzeli Mübeccel Namık

(<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com> erişim tarihi 17.07.2009)

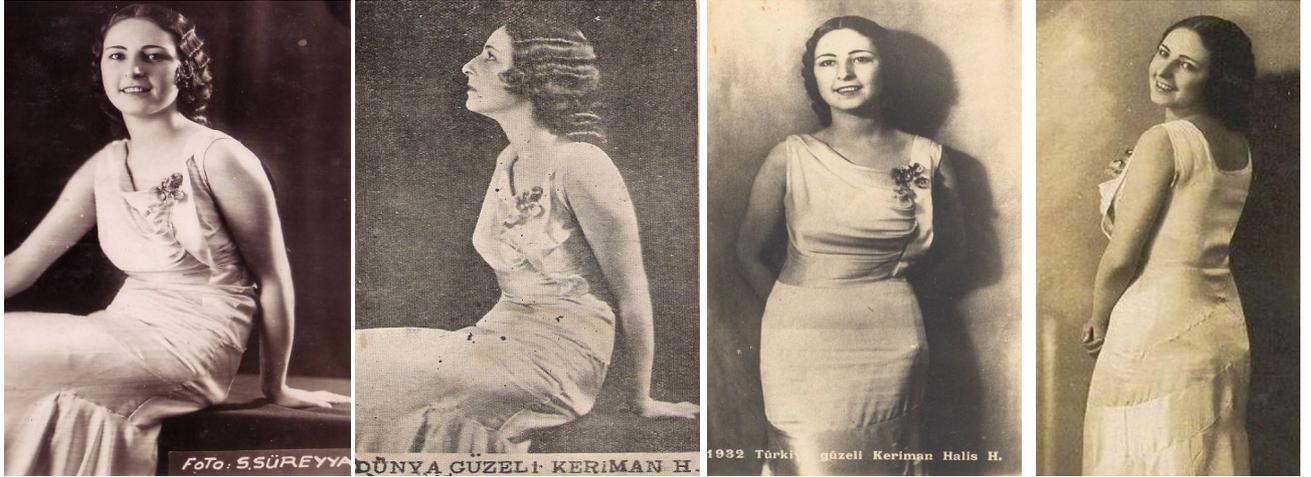
Fotoğraf 5. 1931 yılı Türkiye güzeli Naşide Saffet

(<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com> erişim tarihi 17.07.2009)

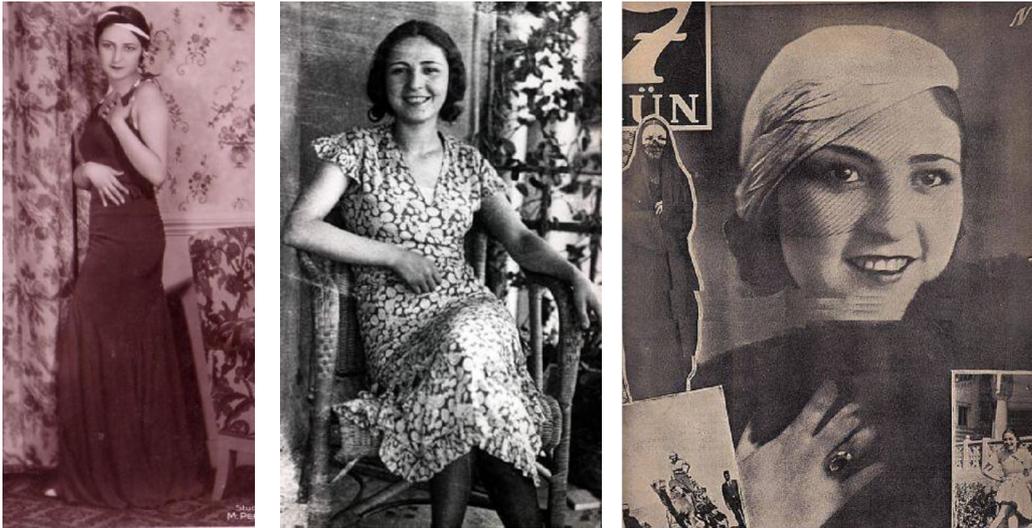
Fotoğraf 6. 1932 yılı Türkiye ve dünya güzeli Keriman Hâlis

(<http://www.forumalev.net/yerli-unlu-resimleri/283574-keriman-hâlis-ece-1932-turkiye-ve-dunya-guzeli.html>; <http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com>) (erişim tarihi 17.07.2009)

Fotoğraf 7. 1932 yılı Türkiye ve Dünya güzeli Keriman Hâlis

(<http://www.nadirkitap.com/dunya-guzeli-keriman-hâlis-lion-cikolatası-fotokart-efemera574080.html>; <http://galeri.milliyet.com.tr/2008/2/20>; www.stargaleri.com) (erişim tarihi 15.07.2009)

Fotoğraf 8. 1932 yılı Türkiye ve Dünya güzeli Keriman Hâlis

(<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com> erişim tarihi 17.07.2009)

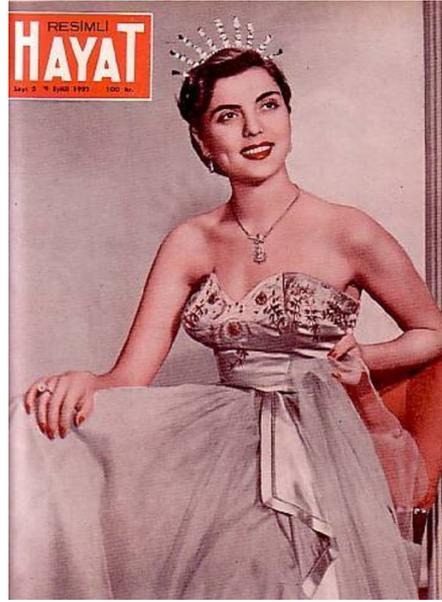
Fotoğraf 9. 1933 yılı Türkiye güzeli Nazire Hanım

(<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com> erişim tarihi 17.07.2009)

Fotoğraf 10. 1951 yılı Türkiye güzeli Günseli Başar

(<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://img.blogcu.com>; www.stargaleri.com; www.arsiv.ntvmsnbc.com/news/59972.jpg) (erişim tarihi 19.07.2009)

Fotoğraf 11. 1951 yılı Türkiye güzeli Günseli Başar (*Resimli hayat dergisi*, Ocak 1953, S. 9; *Resimli hayat dergisi*, Eylül 1952, S. 5.)

Fotoğraf 12. Geleneksel tarzdan esinlenilerek hazırlanmış giysiler içinde ülkelerin güzelleri. (www.stargaleri.com erişim tarihi 15.07.2009)

Fotoğraf 13. 1952 yılı Türkiye güzeli Gelengul Tayfuroğlu (diğer ülkelerin güzelleri ile).

Fotoğraf 14. 1953 yılı Türkiye güzeli Ayten Akyol (diğer ülkelerin güzelleri ile)

Fotoğraf 15. Hanife Çetiner’in tasarladığı güzellik yarışması giysi tasarımları (Hanife Çetiner Web Sitesi <http://www.hanifecetiner.com/basin.html>) (erişim tarihi 17.07.2009)

Fotoğraf 16. Diğer tasarımcılar tarafından hazırlanan güzellik yarışması giysi tasarımları (<http://arsiv.sabah.com.tr/2004/05/27/kgz101.html>; www.stargaleri.com; Hanife Çetiner Web Sitesi <http://www.hanifecetiner.com/basin.html>) (erişim tarihi 17.07.2009)

Fotoğraf 17. 2002 Dünya güzeli Azra Akın

(http://www.missturkey.com.tr/turkish/aboutus_tr.htm erişim tarihi 19.07.2009)